

з аднаго боку, і сваёй асобы, з другога). Адрозненне заключаецца ў акцэнтацыі ўвагі праз графічныя (як у першым выпадку) або моўныя (як у другім выпадку) сродкі. Разам з тым, газетныя абвесткі абодвух прааналізаваных блокаў могуць прэтэндаваць на стварэнне пазітыўных асацыяцый у свядомасці тых, каму яны адрасаваны, а значыць, у роўнай ступені з'яўляюцца эфектыўнымі і дзейнымі.

Літаратура

1. *Кохтев Н. Н.* Стилистика рекламы: Учеб.-метод. пособие для студентов фак. и отд. ний журналистики гос. ун-тов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991.
2. *Фильчикова Н.Б.* Реклама в прессе. Учебное пособие для вузов. М., «Высш. школа», 1977.

Дар'я Сёмуха

БІБЛЕЙСКІЯ ЗАПАВЕДЗІ І БЕЛАРУСКАЯ ФРАЗЕАЛОГІЯ: УНІВЕРСАЛЬНАЕ І АДМЕТНАЕ

Чалавек, асобны індывідуум як своеасаблівы мікрасвет не існуе ў свеце сам-насам, а з'яўляецца часткай Космасу – макрасвету – і павінен гарманічна суіснаваць з усімі яго праявамі. Так і народная фразеалогія, беларуская моўная і культурная спадчына як своеасаблівы мікрасвет пэўным чынам суадносіцца са спадчынай, якую прынята лічыць агульначалавечай і перададзенай самім Богам-Творцам – маецца на ўвазе хрысціянская культура і яе пастулаты, вербальна замацаваныя ў Бібліі.

Адной з першаступенных задач хрысціянства, у тым ліку і Бібліі, побач з ідэяй адзінабожжа і верай ва ўскрэсенне сына Божага, Ісуса Хрыста, з'яўлялася задача быць рэгулятарам маральна-этычных адносін у грамадстве, якія найперш перадаюцца праз дзесяць біблейскіх заповедзей. Таму для ўласных разваг намі быў узяты змест біблейскіх заповедзей і той фрагмент беларускай фразеалогіі, які пэўным чынам з імі суадносіцца, што якраз і пацвярджае думку пра тое, што беларуская моўная спадчына не існуе ізалювана, а з'яўляецца своеасаблівым адбіткам, інтэрпрэтацыяй і асэнсаваннем таго, што Бог перадаў.

Слова *заповедзь* у беларускай мове мае такія значэнні, як: 1. Выслоўе, якое ўтрымлівае рэлігійна-маральнае прадпісанне; 2. Правіла, палажэнне, якое служыць кіруючым указаннем для каго-небудзь, чаго-небудзь.

Асноўная ідэя, якая падаецца праз заповедзі, – не забараніць нейкае дзеянне, а папярэдзіць яго, або, калі рэлігійнае прадпісанне парушана, то не асуджаць чалавека, а прывесці яго да пакаяння.

Адлюстраванне хрысціянскіх заповедзей у традыцыйнай народнай культуры – заканамернасць, бо мікрасвет з'яўляецца як адбіткам макрасу, так і адлюстраваннем яго законаў і прынцыпаў дзеяння.

Заповедзь *«Не рабі сабе куміра і ніякой выявы таго, што на небе ўгары і што на зямлі ўнізе, і што ў вадзе ніжэй зямлі»* не мае прамых адпаведнікаў у беларускай народнай фразеалогіі, а апісальна перадаецца праз папярэджанне канкрэтнай асобы (што вербальна перадаецца праз уласнае асабовае імя) не шукаць сабе куміра сярод людзей: *Пракоп – такі поп: на чым возе едзе, таму і песенькі пяе*. Варта зазначыць, што прамога адбітку заповедзі ў беларускай моўнай спадчыне няма, але разам з тым вялікі комплекс прыказак і прымавак

паказвае, што беларусы адзначалі Боскае імя вялікай павагай і спадзяваліся на яго дапамогу: *Хто ж нам дапаможа, калі не ты, божа; Спаць лажыся, богу маліся, уставай, бога не забывай; Без бога і хлеба не з'еш многа і інш.*

Маральна-этычнае прадпісанне *«Не вымаўляй імя Госпада, Бога твайго, марна; бо не пакіне Гасподзь без пакарання таго, хто ўжывае імя Ягонае марна»* знайшло адлюстраванне ў моўнай спадчыне ў выглядзе наступных устойлівых моўных форм: *І самыя нягоднікі ўмеюць божкацца; Хто часта божыцца, той мала праўды кажа.* У асэнсаванні народа згадваць імя Бога (г.зн. *божкацца*) яшчэ не з'яўляецца паказальнікам таго, што чалавек сваімі ўчынкамі і жыццёвым вопытам адпавядае біблейскаму ідэалу. Самі дзеясловы *божыцца, божкацца* паказваюць на тое, што заповедзь не толькі парушалася ў народзе, але і знаходзіла сваё лексічнае ўвасабленне. Аналагічная па змесце і наступная прымаўка: *І ў царкву ходзіць, і людзям шкодзіць.* Калі супаставіць знешняе і ўнутранае, то *ходзіць у царкву* – яшчэ не паказальнік чалавечай дасканаласці як Боскага стварэння.

Пераходзячы да аналізу наступнай заповедзі, трэба адзначыць, што вялікую сацыяльную ролю для беларусаў адыгрывалі бацькі і сувязь са сваім родам. Прызначэнне заповедзі *«Шануй бацьку твайго і маці тваю, як загадаў табе Гасподзь, Бог твой, каб падоўжыліся дні твае, і каб добра было табе на той зямлі, якую Гасподзь, Бог твой, дае табе»* ў беларускай фразеалогіі перадаецца наступным чынам: *Другой маткі не знойдзеш; Дарагая не так татава хата, як сам тата; Бацькоў слухаць – гора не знаць.* У парэміях *Шануй бацьку з маткай: другіх не знойдзеш; Бацька і маці ад бога ў хаце, хто іх зневажае, добра не знае* падкрэсліваецца боская наканаванасць бацькоў: *другіх не знойдзеш, ад бога ў хаце* – і непавага да бацькоў параўноўваецца з непавагай да бога, таму такога чалавека чакае пакаранне: *хто іх зневажае, той добра не знае.*

У адрозненне ад біблейскіх матываў усхвалення чалавечага жыцця на зямлі (*«Шануй бацьку твайго і маці тваю ..., каб добра было табе на той зямлі, якую Гасподзь, Бог твой, дае табе»*), у традыцыйнай народнай культуры павялічана значэнне жыцця пасля адыходу, паказана імкненне да раю: *Хто бацьку шануе, той сабе неба гатуе.* Менавіта *неба* – сімвал райскага жыцця.

Аднак ў традыцыйнай народнай культуры прыказкі не абмяжоўваюцца толькі матывам павагі да бацькоў, у беларускай фразеалогіі ідзе пашырэнне і перанос прадмета любові і павагі у тым ліку і на старэйшых: *Бацькоў любі, старых паважай; Старшых і ў пекле шануюць.*

У параўнанні з заповеддзю, у беларускай фразеалогіі часта лексічна перадаюцца формы пакарання за тое, што пэўнае прадпісанне парушана: *Адсохні тая рука, што на бацьку падымаецца; Хай таму дзіцятку язык адваліцца, калі на людзях бацьку няславіць.* Прычым, пакаранне накіравана на тую частку фізічнага цела чалавека, якая з'яўляецца непасрэдным удзельнікам парушэння.

Варта адзначыць, што ў беларускай моўнай спадчыне не захавалася адзінак, якім бы адпавядала заповедзь *«Не забівай»*, гэта сведчыць пра існаванне сістэмы табу ў дадзенай сферы побытавага жыцця. Калі слова

прыраўноўвалася да дзеяння, то, адпаведна, лексічнае ўвасабленне спрыяла фізічнай рэалізацыі.

Цікавым нам падаецца асэнсаванне біблейскай заповедзі *«Памятай дзень святы святкаваць»*, бо нават ужо сама лексема «нядзеля» (у параўнанні, напрыклад, з рускім *воскресение*) адлюстроўвае гэтую заповедзь. Нядзеля – сёмы, апошні дзень тыдня, які лічыўся *не для дзела*. Цікава, што ў традыцыйнай культуры нядзеля ўяўлялася антрапамарфічнай істотай. У народным апавяданні яна абмалёўваецца прыбранаю ў белы строй паненкаю, якую селянін ратуе ад сабак, у выніку чаго людзі маюць вольны ад працы дзень. Абазначаныя ўяўленні былі добра вядомыя і пашыраныя ў народзе, сведчаннем чаго з’яўляецца вялікая колькасць парэмій: *І дурань ведае, што ў нядзелю свята; І без папа ведаем, што ў нядзелю свята; Не заўсягды яды, як на дзяды, а працы, як у нядзелю*.

Хрысціянiзацыя беларусаў паспрыяла пераасэнсаванню значэння гэтага слова. Нядзеля стала ўспрымацца як дзень Уваскрэсення Хрыста, што і знайшло сваё ўвасабленне ў беларускай фразеалогіі: *У сераду (посны дзень) не смейся, у нядзелю не плач*.

У народнай свядомасці таксама існаваў культ цнатлівасці, таму актуальнай з’яўлялася і заповедзь *«Не чужалож»* (па-руску «Не прелюбодействуй»). Сваю рэалізацыю яна знайшла ў прыказцы: *Не за то біта, што хадзіла ў жыта, а за то, што дома не начавала*. Найчасцей падобная сітуацыя падаецца іншасказальна, напрыклад, *хадзіла ў жыта*.

Як ужо было адзначана раней, беларусы ў народнай фразеалогіі адлюстравалі побытавае жыццё, таму тэма такой заповедзі, як *«Не крадзі»* была актуальнай і пашыранай. Гэтая заповедзь адлюстравана ў беларускіх устойлівых выразях наступным чынам: *Ласы на чужыя каўбасы; Лакомы на чужыя комы; Хто парасё ўкраў, таму ўвушшу пішчыць; Ведае кошка, чыё сала з’ела*. Тут варта адзначыць, што заганнысць перадаецца праз апісанне якасцей чалавека, але сам адрасат не ўказваецца нават займеннікам. Гэта гаворыць пра тое, што асоба сама па сабе не з’яўляецца прадметам увагі і што вельмі важна указаць на тое, чаго чалавеку трэба пазбегнуць.

Не менш актуальнай у штодзённым жыцці была і тэма пляткарства, падхалімства, балбатлівасці. У беларускай фразеалогіі маральна-этычнае прадпісанне *“Не кажы фальшывага сведчання на блізкага свайго”* прадстаўлена ў самабытных вобразах і дастаткова абагульнена, таму што тут выкрываецца сама няпраўда, увогуле балбатлівасці, пляткарства: *Не давай волі языку; Не ляпай пустога, бо як з цэпа сарвецца, то і галаве дастанеца*. У параўнанні з біблейскай заповеддзю, дзе адрасат лексічна выражаны (*блізкі*), у фразеалогіі народа – гэта абагульненая асоба, лексічна не акрэсленая. Таксама адметным для народнай фразеалогіі з’яўляецца тое, што тут складаецца сітуацыя немагчымасці, з мэтай паказаць недарэчнасць сказанага: *Калі вада насупраць пойдзе, тады гэта праўда будзе*. У прыказках выяўляецца і народнае гумарыстычнае стаўленне да парушэння заповедзі, часта з гіпербалізаванам: *Шлёп у балота, а людзі скажуць: п’яны быў – у балота лёг*.

У беларусаў на дастаткова высокім узроўні былі развітыя сямейныя каштоўнасці. Адным з найважнейшых яе кампанентаў была вернасць. Гэтая тэма адлюстравана ў заповедзі **«Не пажадай жонкі блізкага твайго»**. Пэўны адбітак яна знайшла і ў беларускай фразеалогіі. Парэмія *Не паглядай на чужых жонак: ці скасееш, ці здурнееш* змяшчае ў сабе прамую забарону, немагчымасць парушэння дадзенай заповедзі. Адметнай рысай народнай культуры з'яўляецца лексічна выражанае пакаранне: *ці скасееш, ці здурнееш*. Такім чынам, шлях да сямейнай нявернасці катэгарычна забаронены. На адповедным прынцеце пабудавана і наступнае ўстойлівае выслоўе: *Сам сябе загубіш, як чужую кабеціну прыгалубіш*.

Найбольш шырока ў беларускай фразеалогіі пададзена тэма зайздрасці, хцівасці і сквапнасці, якая адлюстравана ў заповедзі **«Не жадай нічога, што належыць блізкаму твайму»**. Звычайна фразеалагічныя адзінкі пабудаваны па схеме складаназалежнага сказа з даданай азначэння: *Няхай той есці не хоча, хто чужога добра хоча; На пагібель таму, хто зайздросціць каму*. Называецца пакаранне за ўчыненае парушэнне маральнага закона для таго, каб папярэдзіць дадзеныя дзеянні, прадухіліць невыкананне заповедзі. Таксама прысутнічае і элемент метафарызацыі: *Няма горай, як завісныя вочы*. Адлюстроўваецца і свядомасць чалавека, які валодае дадзенай заганаю: *Завідкі з сярэдзіны чалавека з'ядаюць*.

Падагульняючы ўсё раней сказанае, можна сцвярджаць, што беларуская фразеалогія (у тым ліку, як адбітак хрысціянскіх пастулатаў) з'яўляецца даволі важкім кампанентам моўна-этычнай карціны свету беларусаў. Дзесяць біблейскіх заповедзей, якія знайшлі сваё адметнае ўвасабленне ва ўстойлівых моўных формах беларусаў, сталі асноўным стрыжнем і падмуркам, на якім пабудаваная народная сістэма каштоўнасцей. Як вынік сфарміравалася пэўнае ўяўленне пра чалавечы ідэал. Прааналізаваны намі змест біблейскіх заповедзей і суадносных з імі па семантыцы адзінак народнай фразеалогіі дае падставы меркаваць, што фразеалагізмы, прыказкі і прымаўкі з фонду нацыянальнай мовы не з'яўляюцца механічным адлюстраваннем біблейскай мудрасці, вербальна прэзентаванай у заповедзях, а выступае ў якасці інтэрпрэтацыі індывідуальнага ўсведамлення побытавага вопыту, які ўзбуйняецца да тыповага.

Літаратура

1. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Склаў Ф. Янкоўскі. – 3-е выд., дапрац., дап. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992.
2. Біблія / Пер. В. Сёмуха. – Duncanville (USA): World Wide Printing, 2002.
3. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65.000 слоў. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 1996.